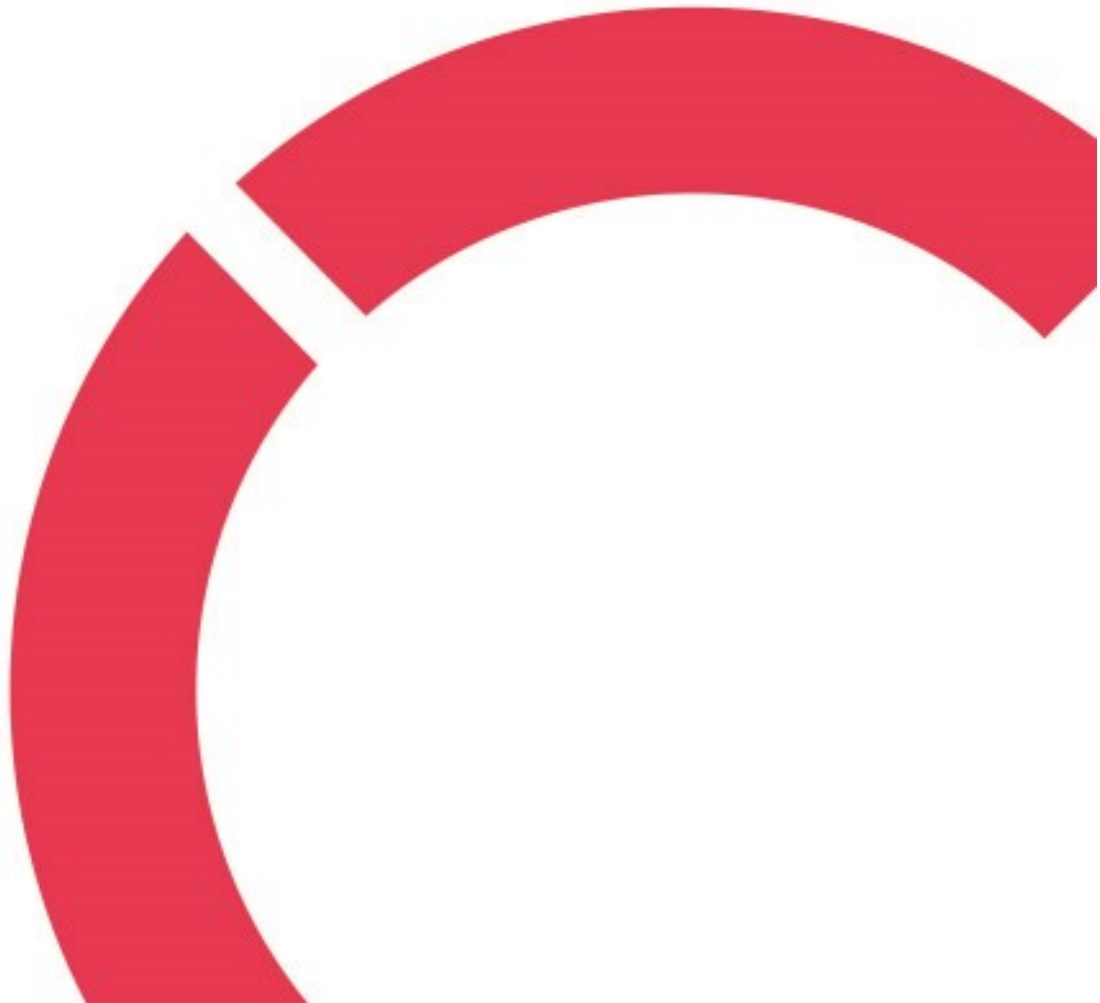

Mira Pistemaa

VIERAANNUTTAMISEN JA HUOLTOKIUSAAMISEN TUNNISTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomikoulutus
Marraskuu 2024**

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Marraskuu 2024	Tekijä/tekijät Mira Pistemaa
Koulutus Sosionomi	☒ AMK ☐ YAMK	
Työn nimi VIERAANNUTTAMISEN JA HUOLTOKIUSAAMISEN TUNNISTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA		
Työn ohjaaja Kirsi Herranen-Somero	Sivumäärä 32 + 1	
Työelämäohjaaja Petri Honkanen		
Tämä opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Isät lasten asialla ry. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaiset valmiudet varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista, sekä millä tavoin he ovat niitä työssään havainneet, jos he ovat niitä työssään havainneet. Aiheesta ei ole tehty aiempia tutkimuksia, eikä vieraannuttamisesta tehdyissä aiemmissä tutkimuksissa mainita varhaiskasvatusta, vaikka siellä työskentelee paljon sosiaali- ja kasvatustieteiden ammattilaisia, jotka ovat lasten elämässä mukana lähes päivittäin. Työssä kerrotaan varhaiskasvatuksen tehtävistä sekä vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnusmerkeistä ja niistä ilmiöinä. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena Webropol-kyselylomakkeen avulla. Kyselyä levitettiin ensin useaan varhaiskasvatuspalveluita tuottavaan organisaatioon, mutta sitä kautta saatujen vastausten vähyyden vuoksi kysely jaettiin myös varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattuun suljettuun Facebook-ryhmään. Kysely oli avoinna 2.-30.9.2024 ja vastauksia kyselyyn saatiin 173. Tutkimuksen tuloksista voitiin päätellä, että varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli vaihtelevat valmiudet tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Yli puolet heistä tarvitsee lisää koulutusta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamiseen ja 74 % tarvitsee lisää koulutusta toimimiseen niitä havaitessaan. Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat havainneet vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista erityisesti erotilanteissa. Vieraannuttaminen ja/tai huoltokiusaaminen oli näkynyt heille esimerkiksi mustamaalaamisena, toisen vanhemman vähättelynä ja mitätöintinä sekä kommunikointomuutena. Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat havainneet vieraannuttamisen aiheuttavan lapselle monenlaista henkistä oireilua.		
Asiasanat Huoltokiusaaminen, varhaiskasvatus, vieraannuttaminen		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date November 2024	Author Mira Pistemaa
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis THE RECOGNITION OF PARENTAL ALIENATION AND CUSTODY HARASSMENT IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION		
Centria supervisor Kirsi Herranen-Somero	Pages 32 + 1	
Instructor representing commissioning institution or company Petri Honkanen		
The commissioner of this thesis was Isät lasten asialla ry. The goal of this study was to study the capabilities of the employees of early childhood education to recognize parental alienation and custody harassment. There are no previous studies about the subject and early childhood education is not mentioned in any of the previous studies made from parental alienation, even though there are many professionals from the social and educational sectors working in there, who are a part of the children's life almost every day. The task of early childhood education and the characteristics and the phenomenon of parental alienation and custody harassment are explained in the study. The study was carried out as a quantitative study using the Webropol questionnaire. The questionnaire was first distributed to several organizations which produce early childhood education but because of small number of the responses received from there, the questionnaire was shared to a closed Facebook group which is directed to employees of early childhood education. The questionnaire was open from the 2nd of September till the 30th of September 2024, and it received 173 responses. The results of this study showed that the employees of early childhood education have variable capabilities to recognize parental alienation and custody harassment. More than half of them need more education to recognize parental alienation and custody harassment, and 74 % of them need more education on how to act when they detect them. The employees of early childhood education had detected parental alienation and/or custody harassment particularly in divorce situations. They detected parental alienation and/or custody harassment, for example from smearing, belittling and invalidating the other parent and from lack of communication. The employees of early childhood education had detected that parental alienation causes a variety of mental symptoms in children.		
Key words Custody harassment, Early childhood education, Parental alienation		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

HUOLTOKIUSAAMINEN

Huoltokiusaamista voi olla esimerkiksi sopimuksista kieltäytyminen tai niiden omavaltainen tulkinta, informaation rajoittaminen, kommunikoimattomuus, vanhemmuuden arvostelu, mustamaalaaminen viranomaisille/lähipiirille ja perättömät lastensuojelu-/rikosilmoitukset. Huoltokiusaamista voi tapahtua ilman vieraannuttamista, mutta vieraannuttamiseen kuuluu myös huoltokiusaaminen. (Isät lasten asiassa ry 2020, 4–19.)

VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatusta, opetusta ja hoitoa, jossa painottuu pedagogiikka. Sen tehtävänä on mm. edistää lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ja ehkäistä syrjäytymistä. Kunnalla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatustoimintaa tarvittavassa laajuudessa ja toimintamuodoissa. Lapsen etu on huomioitava keskeisesti, kun suunnitellaan, toteutetaan tai tuotetaan varhaiskasvatusta tai tehdään varhaiskasvatusta koskevia päätöksiä. (Varhaiskasvatuslaki § 1–5.)

VIERAANNUTTAMINEN

Vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa ja vallankäyttöä, jonka äärimmäisenä tavoitteena on saada lapsi itse hylkäämään kohdevanhempi. Sillä pyritään vaikeuttamaan tai jopa katkaisemaan lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde. Vieraannuttamiseen on monia keinoja, esim. mustamaalaaminen, yhteydenpidon/tapaamisten häiritseminen/rajoittaminen, tunnepohjainen manipulointi ja informaationkulun rajoittaminen. Se voi olla pakottavaa kontrollia, jolla vieraannuttaja pyrkii kontrolloimaan toisen vanhemman arkea, vanhemmuutta ja jopa koko elämää sekä rajoittamaan hänen elämäänsä. Vieraannuttaja pyrkii myös manipuloimaan ympäristöään, jottei vieraannuttamiseen puututa. (Isät lasten asiassa ry 2020, 4–24; Vaitomaa 2023, 13–16.)

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET	8
3 VARHAISKASVATUS – LAPSEN ETU ENSISIJAISTA	9
4 VIERAANNUTTAMINEN JA HUOLTOKIUSAAMINEN	10
5 KYSELYN KOONTI JA EDISTYMINEN	12
6 TULOKSET.....	13
6.1 Koulutustason vaikutus	17
6.2 Työkokemuksen pituus	20
6.3 Muun työkokemuksen vaikutus.....	22
6.4 Vastaajat, joille käsitteet eivät olleet tuttuja	24
6.5 Kuinka käsitteet olivat tulleet tutuksi vastaajille	24
6.6 Henkilöstön havainnot.....	25
6.7 Vaikutukset lapseen	26
7 TULOSTEN ANALYYSI JA YHTEENVETO.....	27
8 POHDINTA	30
LÄHTEET.....	32
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Vastaajien työskentelynimikkeet.....	13
KUVIO 2. Vastaajien koulutus.....	14
KUVIO 3. Vastaajien työkokemus.....	14
KUVIO 4. Huoltokiusaamisen käsite.....	15
KUVIO 5. Vieraannuttamisen käsite.....	15
KUVIO 6. Mitä kautta käsitteet ovat tulleet tutuksi.....	16
KUVIO 7. Huoltokiusaamisen käsite koulutustason vertailu.....	18
KUVIO 8. Vieraannuttamisen käsite koulutustason vertailu.....	18
KUVIO 9. Vieraannuttamishavainnot koulutustason vertailu.....	19
KUVIO 10. Huoltokiusaamisen käsite ja muu työkokemus.....	22
KUVIO 11. Vieraannuttamisen käsite ja muu työkokemus.....	23
KUVIO 12. Vieraannuttamishavainnot ja muu työkokemus.....	23

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa. Näkökulma on merkittävä, sillä aihetta ei ole Suomessa vielä tutkittu. Tutkimus tarjoaa laajan katsauksen varhaiskasvatuksen työntekijöiden valmiuksiin tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää esim. suunniteltaessa koulutusta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamiseksi, vieraannuttamisen aiheuttamien haittojen torjumisessa sekä huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen ehkäisemisessä. Tutkimuksen tuloksista hyötyvät myös ne viranomaistahot, jotka pyrkivät edistämään vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamista ja niiden vastaista työtä, sillä he saavat tuloksista ensi käden tietoa ilmiöiden laajuudesta ja vakavuudesta. Tällaisia tahoja voivat olla esim. lastensuojelu, perheoikeudelliset palvelut ja tuomioistuimet. Tuloksia voivat hyödyntää myös eropalveluiden alueella toimivat järjestöt ja esim. sovittelupalveluiden tarjoajat hyvinvointialueilla ja seurakunnissa.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Isät lasten asialla ry. Yhdistys on laatinut oppaan ”Mitä on ja miten tunnistaa vieraannuttaminen”, joka toimii myös yhtenä opinnäytetyön lähteenä. Yhdistys oli minulle tuttu entuudestaan ja otin heihin yhteyttä jo opintojen alussa, sillä haluan edistää heidän työtään vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen torjumisen parissa. Uusperheellisenä aihe on minulle tärkeä ja se on osasy syy hakeutumiseeni sosiaalialan opintoihin.

Vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa ja vallankäyttöä, jonka äärimmäisenä tavoitteena on saada lapsi itse hylkäämään kohdevanhempi. Sillä pyritään vaikeuttamaan tai jopa katkaisemaan lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde. Vieraannuttamiseen on monia keinoja, esim. mustamaalaaminen, yhteydenpidon ja tapaamisten häiritseminen ja rajoittaminen, tunnepohjainen manipulointi ja informaationkulun rajoittaminen. Vieraannuttaja pyrkii usein myös manipuloimaan ympäristöään, jottei vieraannuttamiseen puututa. (Vaitomaa 2023, 13–16; Isät lasten asialla ry 2020, 4–24.)

Huoltokiusaaminen on toisen vanhemmuuden mitätöintiä, hänen alistamistaan sekä lapsen ja toisen vanhemman suhteen hankaloittamista. Huoltokiusaamista voi olla esimerkiksi sopimuksista kieltäytyminen tai niiden omavaltainen tulkinta, informaation rajoittaminen, kommunikoimattomuus, vanhemmuuden arvostelu, mustamaalaaminen viranomaisille/lähipiirille ja perättömät lastensuojelu-/rikosilmoituksina. (Isät lasten asialla ry 2020, 4–19.)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa tai avointa varhaiskasvatustoimintaa, jota järjestettäessä/tuotettaessa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu. Sillä on monia yhteiskunnalle merkittäviä tehtäviä, mm. vanhemmuuden tukeminen ja lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen, yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon edistäminen, sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Varhaiskasvatuksessa korostuu pedagogiikka ja varhaiskasvatus tekee yhteistyötä monien sivistys-, sosiaali- ja terveystalouksien tuottavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on myös velvollisuus tarvittaessa ohjata sosiaalihuoltoa tarvitseva ihminen sosiaalipalveluiden pariin tai tarvittaessa otettava yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen. (Varhaiskasvatuslaki § 1–4, § 7; Sosiaalihuoltolaki § 35; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16.)

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on selvittää, millaiset valmiudet varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tunnistaa vieraannuttamista. Työn avulla selvitetään myös, millä tavoin varhaiskasvatuksen työntekijät ovat havainneet työssään vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista, mikäli he ovat sitä työssään havainneet. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Tutkimuksen Webropol-kyselyä jaettiin ensin useiden varhaiskasvatusorganisaatioiden avulla heidän henkilöstölleen, mutta vähäisten vastausten vuoksi kysely jaettiin myös varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattuun, suljettuun Facebook-ryhmään. Kysely oli auki 2.-30.9.2024 ja siihen vastasi 173 varhaiskasvatuksen ammattilaista. Tavoitteena oli saada vastauksia erilaisista varhaiskasvatusyksiköistä ja erilaisilta työntekijöiltä, joilla on erilaiset toimenkuvat ja koulutustaustat, jotta tulokset olisivat kattavat. Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat lähes päivittäin vuorovaikutuksessa lasten ja heidän vanhempiensa kanssa, joten tuloksista voidaan arvioida, voisivatko he havaita ja puuttua vieraannuttamiseen jo varhaisessa vaiheessa.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Vieraannuttamiseen ja huoltokiusaamiseen liittyen on tehty monenlaisia opinnäytetöitä, pro gradu- ja kandidaatin tutkielmia sekä muita tutkimuksia. Opinnäytetyöni näkökulma aiheeseen on uusi. Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluu huoltajien tukeminen kasvatustyössä sekä yhteistyö heidän kanssaan. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä myös lastenneuvolan, lastensuojelun sekä muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Yhteistyö on erityisen tärkeää, mikäli jollain näistä tahoista herää huoli lapsen hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2022, 37–39.) Näin ollen pidän opinnäytetyöni näkökulmaa aiheeseen erittäin merkityksellisenä, sillä mikäli lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen, on tärkeää, että myös varhaiskasvatuksen ammattilaiset tunnistavat vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen ja voivat ohjata perheitä tuen ja avun pariin.

Ulla Vanhakartanon pro gradu -tutkielmassa ammattilaisten näkemyksistä lasten osallisuudesta vaativissa erotilanteissa (2021, 62–68) selviää, että yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää, jotta perheitä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhaiskasvatuksen ja muiden toimijoiden tulee huomioida molemmat vanhemmat ja olla valitsematta puolia. Ammattilaisten tulee ajaa lapsen etua.

Johanna Lainion pro gradu -tutkielmassa (2017, 61–64) selvitettiin, mitkä yhteistyökumppanit sosiaalityöntekijät kokevat merkityksellisiksi vieraannuttamista ehkäisevässä työssä, eikä haastatteluissa mainittu varhaiskasvatusta. Tutkielmassa korostetaan moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä perheen kokonaisvaltaisen tilanteen ja tuen tarpeen arvioinnissa ja sillä pyritään myös lisäämään ammattilaisten ymmärrystä vieraannuttamisen eri ulottuvuuksiin. Itse näen että varhaiskasvatus voisi olla merkittävä yhteistyökumppani vieraannuttamisen ehkäisemisessä ja havaitsemisessa.

Jenni Hallikainen ja Sini Zimmer (2018, 24–27) ovat laatineet opinnäytetyönä vieraannuttamisesta kertovan esitteen, ja työssä korostetaan varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen merkitystä. Sosiaalialan ammattilaisten tulisi tunnistaa vieraannuttaminen ilmiönä ja tiedostaa sen vahingollisuus lapselle.

Varhaiskasvatuksessa työskentelee myös sosiaalialan ammattilaisia, ja näin ollen pidän varhaiskasvatusta tärkeänä toimijana vieraannuttamisen varhaiseen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Myös Ilona Luoman ja Taina Laajasalon (2024) sekä Jari Sinkkosen (2018) artikkeleissa korostetaan moniammatillisen yhteistyön ja varhaisen puuttumisen merkitystä lasten ja perheiden auttamisessa.

3 VARHAISKASVATUS – LAPSEN ETU ENSISIJAI- STA

Varhaiskasvatusta on päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jota järjestettäessä/tuotettaessa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu. Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluu tukea vanhemmuutta ja edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia yhdessä vanhempien/hoitajien kanssa. Se myös edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan monipuolista pedagogista toimintaa, joka mahdollistaa positiiviset oppimisen kokemukset. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä monien tahojen kanssa, esim. lastensuojelun ja muun sosiaalihuollon, neuvolan ja muun terveydenhuollon sekä opetus-, liikunta- ja kulttuuritoiminnasta vastaa-vien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tai tuottajan on tarvittaessa tehtävä monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa lapsen tuen tarpeen ja palveluiden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi sekä toteuttamiseksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on työssään velvollisuus tarvittaessa ohjata sosiaalihuoltoa tarvitseva henkilö sosiaalipalveluiden pariin tai tarvittaessa otettava yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen. (Varhaiskasvatuslaki § 1–4, § 7; Sosiaalihuoltolaki § 35; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 16.)

Varhaiskasvatuksessa työskentelee monialainen tiimi kasvatus-, sosiaali- ja terveysalojen ammattilaisia. Kaikilla näillä ammattilaisilla on omat vahvuus- ja vastualueet työssään. Lapset viettävät varhaiskasvatuksessa ison osan arjestaan. Varhaiskasvatus voi olla perheelle ainoa palvelu ja tuki, joten on ehdottoman tärkeää, että varhaiskasvatuksen työntekijät kommunikoivat perheiden kanssa avoimesti ja osaavat tarvittaessa matalalla kynnyksellä ohjata perheitä myös muiden palveluiden ja tukitoimien pariin.

Erityisesti varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseihin (Sosiaalialan AMK-verkosto 2023) kuuluu lasten ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden tunteminen ja tunnistaminen, perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, varhainen tuki, ehkäisevä lastensuojelutyö sekä monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksen ja sivistys-, sosiaali- ja terveystalveluiden kanssa.

4 VIERAANNUTTAMINEN JA HUOLTOKIUSAAMINEN

Huoltokiusaaminen on toisen vanhemman alistamista, vanhemmuuden mitätöintiä ja yhteydenpidon hankaloittamista vanhemman ja lapsen välillä. Huoltokiusaamista on esim. sopimuksista kieltäytyminen tai niiden noudattamattomuus, mustamaalaaminen, yhteydenpidon rajoittaminen tai kieltäminen, toisen vanhemmuuden arvostelu ja provosointi, perättömät lastensuojelu- tai rikosilmoitukset, tietojen jakamattomuus toiselle vanhemmalle ja toimiminen kuin yksinhuoltaja yhteishuoltajan sijaan. Huoltokiusaamista voi tapahtua ilman vieraannuttamista, mutta vieraannuttamiseen liittyy aina huoltokiusaamista. (Isät lasten asialla ry 2020, 4–16.)

Tavallisesti vieraannuttaminen alkaa vanhempien eron jälkeen, mutta se on voinut alkaa jo ennen ero-prosessia. Sitä ilmenee noin joka neljännessä oikeuteen päätyvässä erossa ja noin joka kymmenennessä eroprosessissa. Kumpi vain vanhemmista voi olla vieraannuttaja riippumatta siitä, miten lapsen asuminen ja huolto on järjestetty. Lapsen ja vieraannutettavan vanhemman suhde on ennen eroa ollut tavallinen ja myönteinen, eikä tapaamisten rajoittamiselle ole perusteltua syytä tai laiminlyöntejä. Vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa, jolla tavoitellaan lapsen ja toisen vanhemman suhteen heikentymistä, jopa katkeamista. Vieraannuttaminen on vallankäyttöä ja siihen on monia keinoja, ja vieraannuttaja pyrkii vaikuttamaan niin lapseen, viranomaisiin kuin sosiaaliseen ympäristöönkin. Keinoja vaikuttaa on monia, kuten esim. mustamaalaaminen, vainoaminen, perusteettomien pelkojen luominen lapselle, tunnepohjainen manipulointi, informaationkulun/tapaamisten/yhteydenpidon häiritseminen tai rajoittaminen, valemuistojen luominen ja huoltokiusaaminen. Vieraannuttaja myös pyrkii harhauttamaan ulkopuolisia ja perustelemaan toimintaansa ulkopuolisille, jotteivät ulkopuoliset puutu vieraannuttamiseen. (Sinkkonen 2018; Isät lasten asialla ry 2020, 4–24; Vaitomaa 2023, 13–29.)

Vieraannuttava vanhempi voi pitää itseään ns. lapsen elämän asiantuntijana, hän katsoo olevansa parempi vanhempi ja hänelle voi olla vaikeaa myöntää toisen vanhemman hyviä puolia. Vieraannuttavan vanhemman puheet ovat usein ristiriitaisia. Hän ei luultavasti suostu vuoroasumiseen ja vaatii vähäisiä tapaamisia pitäen tapaamissopimusta tapaamisten enimmäismääränä tai ei noudata tapaamissopimusta lainkaan. Vieraannuttava vanhempi ei toiminnallaan tue lapsen ja kohdevanhemman suhdetta eikä ymmärrä molempien vanhempien tärkeyttä lapselle. (Isät lasten asialla ry 2020, 22–23.)

Vieraannuttamisen tunnistaminen on usein haastavaa, eikä prosessissa saa tehdä liian hätäisiä johtopäätöksiä. On tärkeää erottaa todelliset uhat lapsen hyvinvoinnille vieraannuttamisesta, eikä termiä tule

käyttää, mikäli lapseen kohdistuu henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai niiden uhkaa ja toinen vanhempi pyrkii omalla toiminnallaan suojelemaan lasta. (Vaitomaa 2023, 19–20.)

Vieraannuttaminen voi näkyä monilla tavoin lapsessa. Lapsella saattaa esim. olla käynnissä ns. viha-kampanja vanhempaansa kohtaan, jolloin hän kohtelee vanhempaansa epäkunnioittavasti, jopa julmasti. Lapsi saattaa perustella käyttöksensä tai haluttomuutensa tavata toista vanhempaansa mitä erikoisimmin ja merkityksettömin perustein. Lapsi voi nähdä toisessa vanhemmassa pelkkiä huonoja puolia ja muistaa vain ikäviä muistoja, ja toisesta hänellä on pelkkää hyvää sanottavaa. Lapsi voi matkia toista vanhempaa moittiessaan toista. Tämän tunnistaa yleensä aikuismaisesta kielenkäytöstä ja monimutkaisista sanoista tai ilmaisuista. (Warshak 2012, 68–82.)

Vieraannuttamisen ehkäiseminen ja varhainen puuttuminen on haastavaa mutta tärkeää, jottei siitä koidu kauaskantoisempia seurauksia, ja puuttuminen vaatii sen, että ilmiö ja sen vahingollisuus tunnistetaan ammattilaisten toimesta. Vieraannuttamiseen puuttumisessa keskeinen rooli on viranomaisilla. Usein vieraannutettava vanhempi ja lapsi hakeutuvat avun piiriin esim. lastensuojeluun tai perheneuvolaan, joten olisi tärkeää että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla olisi riittävästi tietämystä ilmiöstä, jotta he voivat tunnistaa ja puuttua siihen sitä tavatessaan. Myös oikeusoppineiden ja oikeushoidossa työskentelevien olisi hyvä olla perehtynyt aiheeseen, jottei vieraannuttamistapausta käsitellä virheellisesti esim. riita-asiana. (Sinkkonen 2018; Häkkänen-Nyholm 2010; Isät lasten asialla ry 2020, 11.)

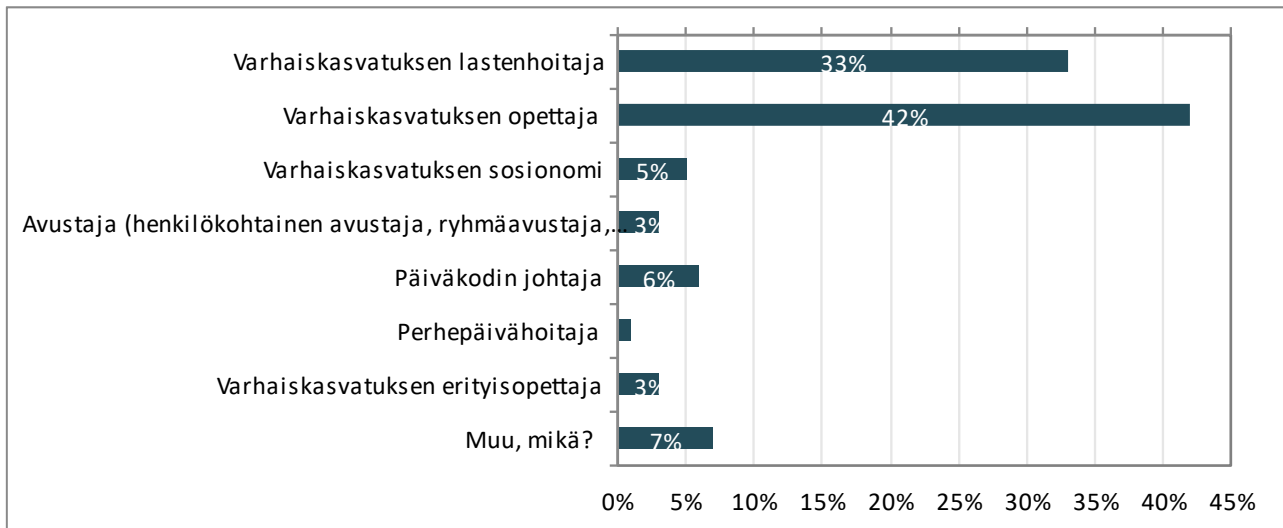
5 KYSELYN KOONTI JA EDISTYMINEN

Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus, sillä toiveena oli saada kattava otanta varhaiskasvatuksen työntekijöiden valmiuksista tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Menetelmä myös mahdollisti kyselyn vastaajien tunnistamattomuuden. Kysely laadittiin Webropol-sivustolla ja siinä oli yhteensä 12 kysymystä. Kysymyksiä ja niiden asettelua pohdittiin eri tekijöiden kannalta, kuten millä tekijöillä voisi olla merkitystä vastaajien valmiuksiin tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Näiksi tekijöiksi valikoituivat koulutustausta, työkokemuksen määrä varhaiskasvatuksessa, muu työkokemus kasvatus- ja sosiaalialalta sekä mitä kautta käsitteet vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen ovat tulleet vastaajalle tutuiksi, mikäli ne ovat vastaajalle tuttuja. Tutkimuksen tavoitteena oli myös selvittää, millä tavoin varhaiskasvatuksen työntekijät ovat havainneet vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista, mikäli he ovat sitä työssään havainneet, joten kyselyssä kysyttiin, ovatko vastaajat havainneet työssään vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista. Mikäli vastaus oli kyllä tai ehkä, vastaajilta kysyttiin myös, millä tavoin he ovat havainneet sen vaikuttavan lapseen. Kyselyn lopuksi vastaajilta kysyttiin kokevatko he tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamiseksi tai siihen puuttumiseen. (LIITE 1.)

Kyselyä levitettiin ensin useiden varhaiskasvatuspalveluita tuottavien organisaatioiden kautta, ja hain organisaatioihin asianmukaiset tutkimusluvut. Kysely oli alun perin auki 2.–22.9.2024, mutta vähäisen vastausmäärän vuoksi kyselyn vastausaikaa jatkettiin 30.9.2024 saakka. Vastauksien määrä näytti silti jäävän alkuperäisellä levitysmenetelmällä melko vähäiseksi, sillä niitä tuli kyselyn ensimmäisen kahden viikon aikana alle 50. Koska toiveissa oli kattava otanta, kysely päätettiin jakaa myös varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatussa suljetussa Facebook-ryhmässä. Lopulta vastauksia kyselyyn saatiin 173.

6 TULOKSET

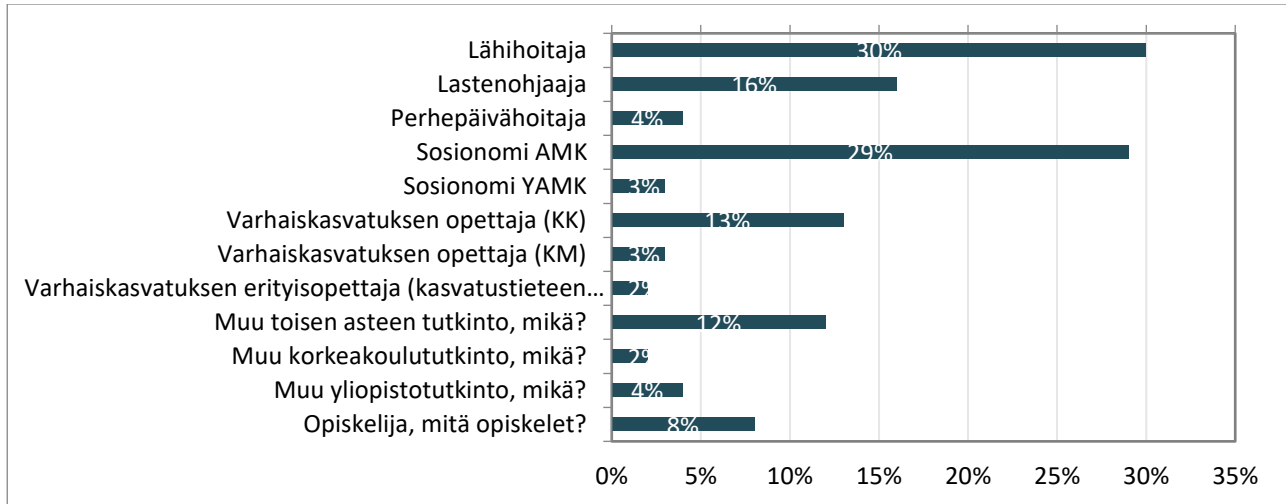
Kysely (LIITE 1) oli avoinna 2.-30.9.2024 ja siihen vastasi 173 varhaiskasvatuksen ammattilaista eri puolilta Suomea. Kyselyyn vastanneista 73 työskentelee varhaiskasvatuksen opettajana, 56 varhaiskasvatuksen lastenhoitajana, 11 päiväkodin johtajana, 9 varhaiskasvatuksen sosionomina, 5 avustajana, 5 varhaiskasvatuksen erityisopettajana sekä 2 perhepäivähoitajana. Muussa tehtävässä työskenteleviä vastaajia oli 12. Näin vastanneista 5 työskentelee päiväkodin varajohtajana, 2 varhais erityiskasvatuksen lastenhoitajina, 3 varhaiskasvatuksen kiertävänä lastenhoitajana/resurssihoitajina, yksi kehittäjäsosionomina sekä yksi päiväkodin johtajana. (KUVIO 1.)

KUVIO 1. Vastaajien työskentelynimikkeet (n = 173)

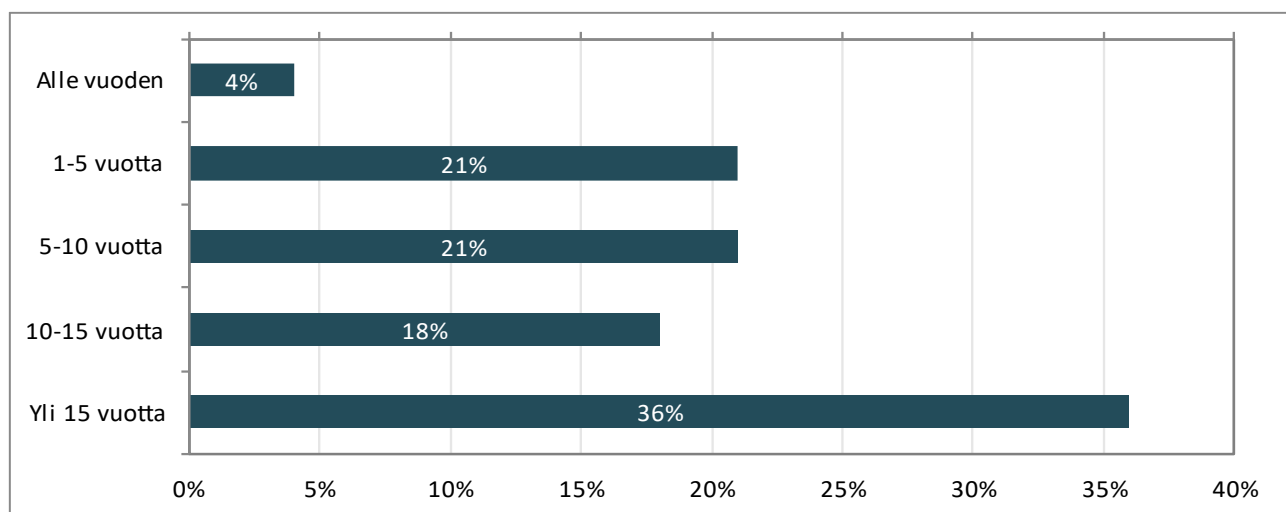
Vastaajilla oli monenlaisia koulutuksia. Kyselyssä oli mahdollista valita useampi koulutus, mikäli vastaajalla oli useampia tutkintoja, ja näin olikin monella vastaajalla. Heistä 52 oli koulutukseltaan lähihoitajia, 50 sosionomeja, 27 lastenohjaajia, 22 varhaiskasvatuksen opettajia (kasvatustieteen kandidaatti), 7 perhepäivähoitajia, 6 sosionomeja (ylempi ammattikorkeakoulututkinto), 5 varhaiskasvatuksen opettajia (kasvatustieteen maisteri) ja 4 varhaiskasvatuksen erityisopettajia (kasvatustieteen maisteri). Lisäksi 21 vastaajalla oli muu toisen asteen tutkinto, mm. päivähoitaja, lukio, koulunkäynninohjaaja, lasten ja nuorten erityisohjaaja, ajoneuvoasentaja ja ympäristökasvattaja. Vastaajista seitsemällä oli muu yliopistotutkinto ja näitä tutkintoja olivat hallintotieteiden maisteri ja laaja-alainen erityisopettaja. Vastaajista neljällä oli muu korkeakoulututkinto. Näitä olivat diakoni, tradenomi ja yhteisöpedagogi. Vastaajista 14 opiskeli kyselyyn vastatessaan mm. sosionomiksi, sairaanhoitajaksi, varhaiskasvatuksen opettajaksi, yhteisöpedagogiksi, toimintaterapeutiksi ja lastenohjaajaksi. Tarkemmassa tulosten

tarkastelussa havaitsin, että kyselyyn vastasi 69 työntekijää, jolla on toisen asteen tutkinto, eivätkä he tällä hetkellä opiskele ylemmää tutkintoa. Kaikki 14 vastaajaa, jotka vastasivat opiskelevansa, opiskelivat kyselyyn vastatessaan sosiaali-, terveys- tai kasvatusalaa. (KUVIO 2.)

KUVIO 2. Vastaajien koulutus (n = 173)

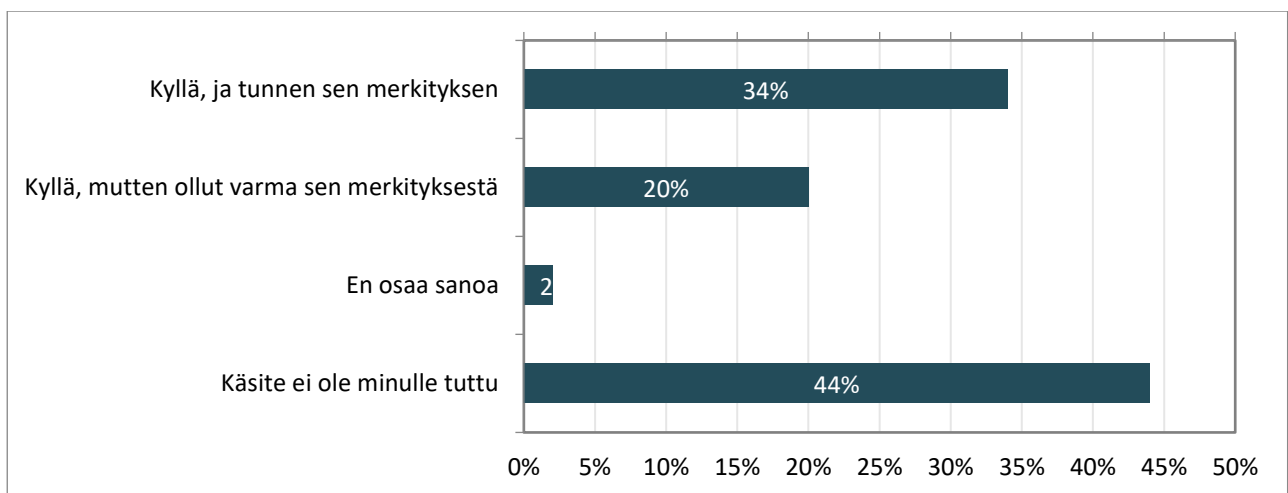
Monella vastaajalla oli pitkä kokemus varhaiskasvatuksessa työskentelyssä. Vain 4 % vastaajista (7 vastaajaa) oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa alle vuoden. Vastaajista 36 oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa 1–5 vuotta, 37 vastaajaa oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa 5–10 vuotta, 31 vastaajaa oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa 10–15 vuotta ja 62 vastaajaa oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa yli 15 vuotta. (KUVIO 3.)

KUVIO 3. Vastaajien työkokemus (n = 173)

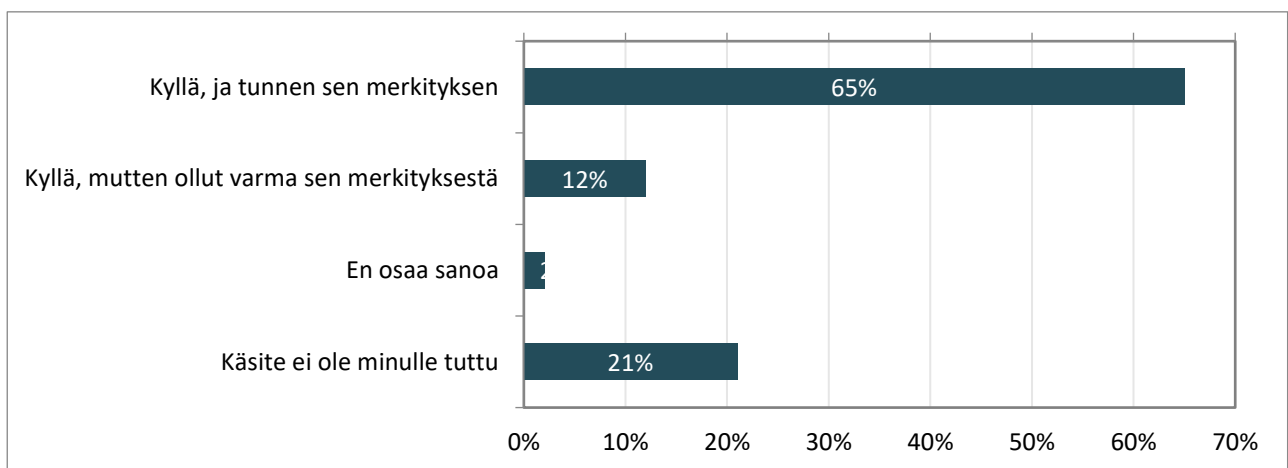
Vastaajista 43 % (74 vastaajaa) kertoi omaavansa aiempaa työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Heillä oli monipuolista kokemusta sosiaali- ja kasvatusaloilta mm. vammaistyöstä, perhetyöstä, lastensuojelusta, ikääntyneiden parissa työskentelystä, ohjaajan töistä, nuoriso-ohjaajan työstä, erilaisista avustajan töistä sekä esihenkilötöistä.

Huoltokiusaamisen käsite ei ollut entuudestaan tuttu 77 vastaajalle. Vastaajista 58 tunsi käsitteen ja sen merkityksen, 34 vastaajaa tunsi käsitteen muttei ollut varma sen merkityksestä ja 4 vastaajaa ei osannut sanoa. (KUVIO 4.)

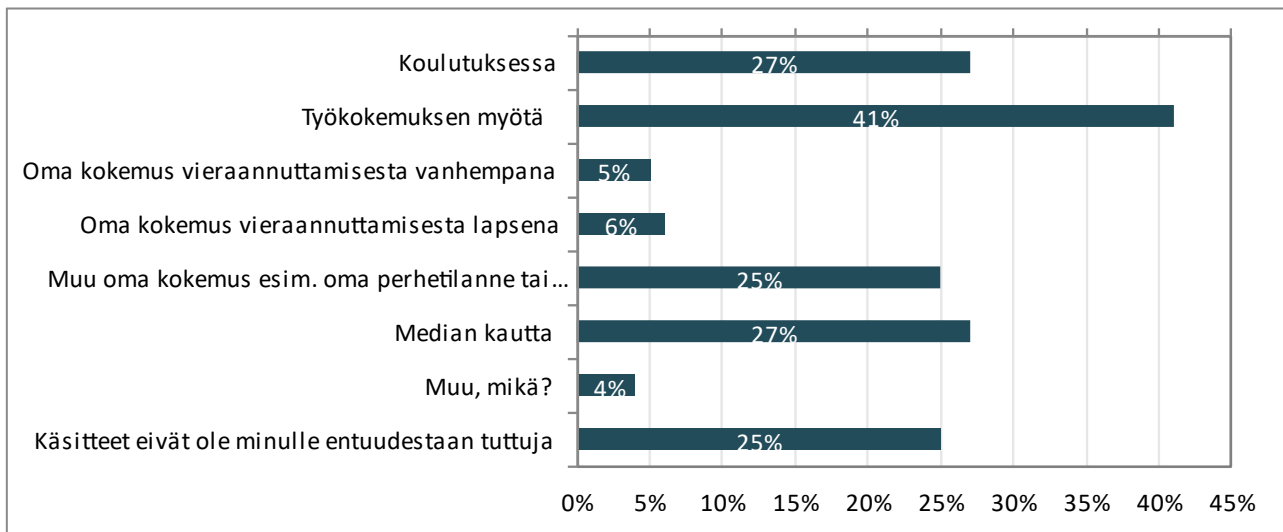
KUVIO 4. Huoltokiusaamisen käsite (n = 173)

Vieraannuttamisen käsite ja sen merkitys olivat entuudestaan tuttuja 113 vastaajalle, 21 vastaajaa tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 3 vastaajaa ei sano ja 36 vastaajalle käsite vieraannuttaminen ei ollut entuudestaan tuttu. (KUVIO 5.)

KUVIO 5. Vieraannuttamisen käsite (n = 173)

Vastaajilta kysyttiin, mitä kautta käsitteet ovat tulleet tutuksi, mikäli ne olivat heille entuudestaan tuttuja. Vastaajat pystyivät valitsemaan yhden tai useamman annetuista vaihtoehdoista. Vastaajista 71 kertoi käsitteiden tulleen tutuksi työkokemuksen myötä, 47 median kautta, 46 koulutuksessa, 43 muun oman kokemuksen kautta (esim. oma perhetilanne tai lähipiirin vieraannuttamistapaus), 11 vastaajalla on oma kokemus vieraannuttamisesta lapsena ja 9 vastaajalla oli oma kokemus vieraannuttamisesta vanhempana. Vastaajista 7 kertoi käsitteiden tulleen muuta kautta tutuksi. Vastauksia olivat sosiaalinen media, oma kiinnostus aiheeseen, kirjallisuus, keskustelut ja sukulaisen kokemus. Vastaajista 43 vastasi, että käsitteet eivät ole heille entuudestaan tuttuja. (KUVIO 6.)

KUVIO 6. Mitä kautta käsitteet ovat tulleet tutuksi (n = 173)

Vastaajista 86 (50 %) kertoi, ettei ole havainnut työssään vieraannuttamista. Vastaajista 57 (33 %) kertoi havainneensa työssään vieraannuttamista ja 30 (17 %) vastaajaa oli ehkä havainnut sitä työssään. Kyllä ja ehkä vastanneilla oli mahdollisuus kirjoittaa lisätekstikenttään, millä tavoin he olivat havainneet vieraannuttamista työssään. Niille, jotka vastasivat kyllä tai ehkä esitettiin myös avoin kysymys koskien sitä, kuinka he olivat havainneet vieraannuttamisen ja/tai huoltokiusaamisen vaikuttavan lapseen.

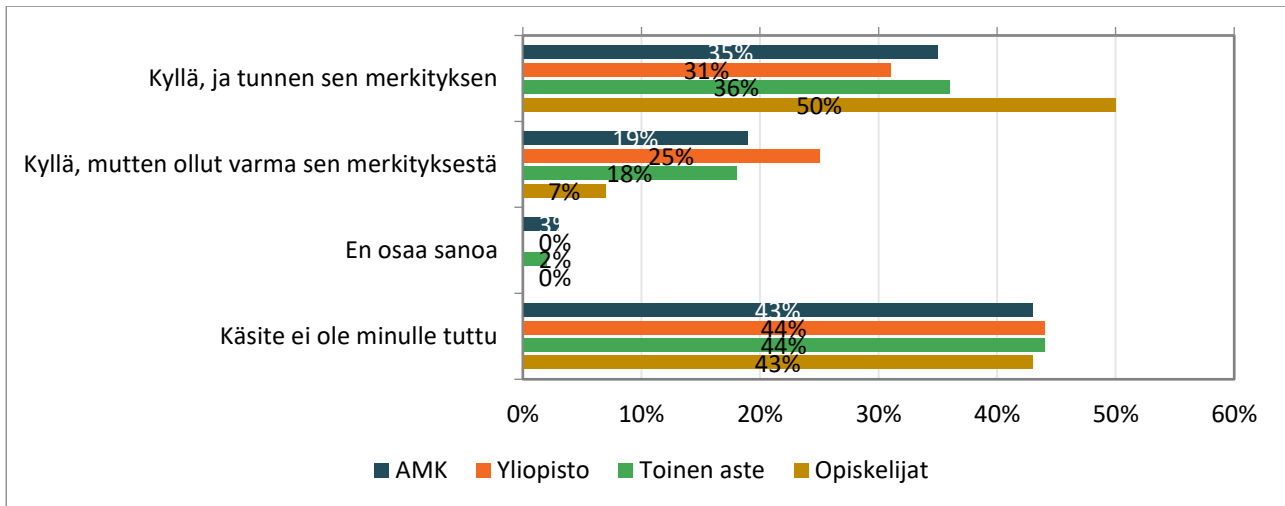
Vastaajista 90 (52 %) koki tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseksi, 48 vastaajaa (28 %) ei osannut sanoa tarvitseeko he lisää koulutusta tunnistamiseksi ja 35 vastaajaa (20 %) ei kokenut tarvitsevansa lisää koulutusta tunnistamiseen.

Vastaajista 129 (74 %) koki tarvitsevansa lisää koulutusta siihen, miten toimia havaitessaan vieraannuttamista tai huoltokiusaamista, 22 (13 %) vastaajaa ei osannut sanoa tarvitseeko he lisää koulutusta toimimiseen ja 22 (13 %) vastaajaa ei kokenut tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen.

6.1 Koulutustason vaikutus

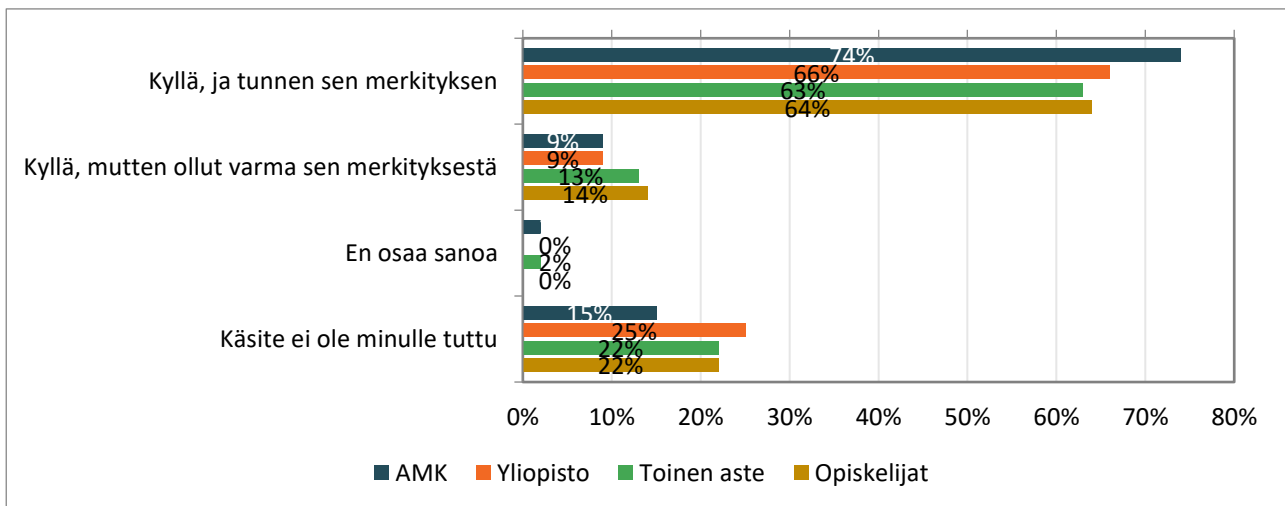
Vastaajilla oli kyselyssä mahdollisuus valita useampi tutkinto, joten tässä vertailussa vastaajilla voi olla myös useamman koulutusasteen tutkinto. Toisen asteen tutkinnon omaavilla vastaajilla voi olla myös ylemmän koulutusasteen tutkinto. Sen takia tarkastelen tuloksia tässä osiossa prosentuaalisesti tarkkojen vastaajamäärien sijaan. Päädyin kuitenkin käyttämään tätä vertailua, sillä tulokset eivät merkittävästi muuttuneet tarkemmin tarkasteltuna, eivätkä tarkat vastaajamäärät näin ollen antaisi erityistä lisäarvoa tulokselle.

Huoltokiusaamisen käsite oli tutuin vastaajille, jotka olivat opiskelijoita vastatessaan kyselyyn. Kyselyn vastaajista 8 % olivat opiskelijoita, ja heistä 50 % tunsi käsitteen huoltokiusaaminen ja sen merkityksen. Muilla koulutustasoilla ei ollut muutamia prosenttiyksikköjä suurempia eroja. Käsitteen ja sen merkityksen tunsi toisen asteen tutkinnon suorittaneista vastaajista 36 %, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 35 % ja yliopistokoulutetuista 31 %. Käsitteen tunsi myös 25 % yliopistokoulutetuista, 19 % ammattikorkeakoulutetututkinnon suorittaneista, 18 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista ja 7 % opiskelijoista, mutta he eivät olleet varmoja sen merkityksestä. Huoltokiusaamisen käsitettä ei tuntenut 43 % opiskelijoista ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista, eikä 44 % yliopistokoulutetuista ja toisen asteen tutkinnon suorittaneista. (KUVIO 7.)

KUVIO 7. Huoltokiusaamisen käsite koulutustason vertailu

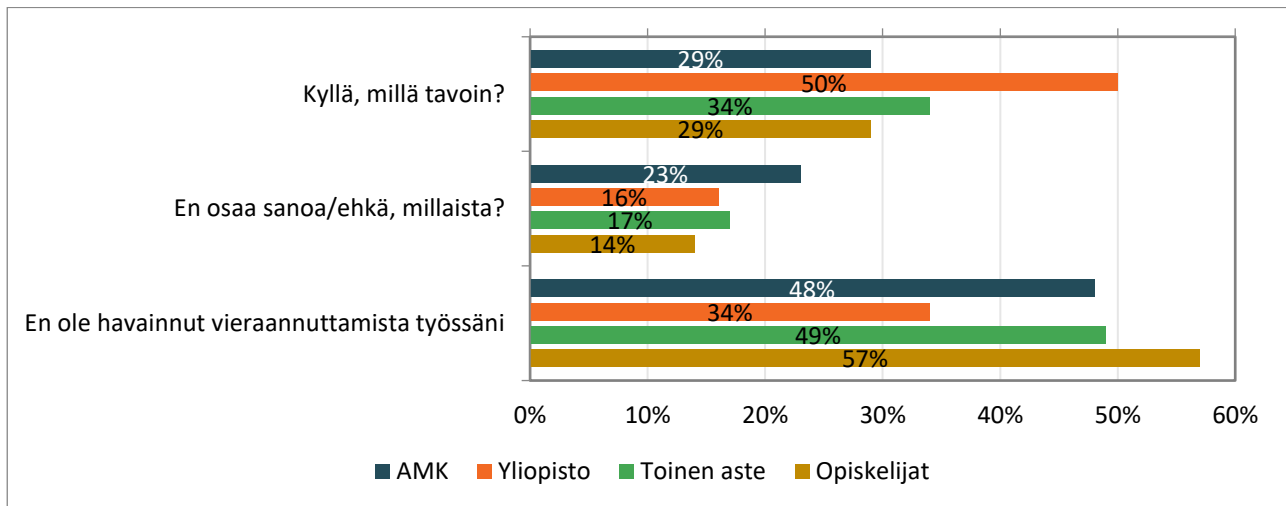
Vieraannuttamisen käsite oli tutuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille vastaajille, sillä 74 % heistä tunsi käsitteen ja sen merkityksen. Vieraannuttamisen käsitteen tunsi 66 % yliopistokoulutetuista, 63 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista ja 64 % opiskelijoista. Käsitteen tunsi myös 14 % opiskelijoista, 13 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista sekä 9 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista ja yliopistokoulutetuista, mutta he eivät olleet varmoja sen merkityksestä. Käsitettä ei tuntenut 25 % yliopistokoulutetuista, 15 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista sekä 22 % opiskelijoista ja toisen asteen tutkinnon suorittaneista. (KUVIO 8.)

KUVIO 8. Vieraannuttamisen käsite koulutustason vertailu

Eniten vieraannuttamista työssään olivat havainneet yliopistokoulutetut vastaajat, sillä 50 % heistä oli havainnut työssään vieraannuttamista. Vieraannuttamista työssään olivat havainneet myös 34 % toisen

asteen tutkinnon suorittaneista ja 29 % ammattikorkeakoulutetuista sekä opiskelijoista. Vieraannuttamista työssään ei ollut havainnut 57 % opiskelijoista, 49 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista, 48 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista eikä 34 % yliopistokoulutetuista. Vieraannuttamista oli ehkä havainnut 23 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista, 17 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista, 16 % yliopistokoulutetuista ja 14 % opiskelijoista. (KUVIO 9.)

KUVIO 9. Vieraannuttamishavainnot koulutustason vertailu

Lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen kokee tarvitsevana 79 % opiskelijoista, 55 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista, 50 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista ja 47 % yliopistokoulutetuista. Lisää koulutusta tunnistamiseen ei koe tarvitsevana 22 % yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista, 19 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista eikä 7 % opiskelijoista. Yliopistokoulutetuista 31 %, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 28 %, toisen asteen tutkinnon suorittaneista 26 % ja opiskelijoista 14 % ei osannut sanoa tarvettaan koulutukselle vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen.

Lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan kokee tarvitsevana 100 % opiskelijoista, 79 % ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista, 74 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista ja 72 % yliopistokoulutetuista. Lisää koulutusta toimimiseen ei koe tarvitsevana 10 % toisen asteen tutkinnon suorittaneista eikä 16 % yliopistokoulutetuista ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. Toisen asteen tutkinnon suorittaneista 16 %, yliopistokoulutetuista 12 % ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista 5 % ei osannut sanoa tarvettaan koulutukselle toimimiseen havaitessaan vieraannuttamista tai huoltokiusaamista.

6.2 Työkokemuksen pituus

Kyselyyn vastanneista 4 %:lla (7 vastaajaa) on alle vuoden kokemus varhaiskasvatuksessa työskentelestä. Heistä 3 (43 %) tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja merkityksen, 2 vastaajaa (28 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä ja 2 vastaajaa (28 %) ei tuntenut huoltokiusaamisen käsitettä. Vieraannuttamisen käsite oli tuttu 4:lle heistä (57 %), 1 vastaaja (14 %) tunsi käsitteen muttei ollut varma sen merkityksestä ja 2 vastaajaa (29 %) eivät tunteneet sitä. Vieraannuttamista työssään oli havainnut 1 heistä (14 %) ja 6 vastaajaa (86 %) ei ollut havainnut työssään vieraannuttamista. Alle vuoden varhaiskasvatuksessa työskennelleistä vastaajista 3 (43 %) kokee tarvitsevansa lisää koulutusta huoltokiusaamisen tai vieraannuttamisen tunnistamiseen, 3 vastaajaa (43 %) ei osannut sanoa ja 1 vastaaja (14 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta. Lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista havaitessaan kokee tarvitsevansa 3 vastaajaa (42 %), 2 vastaajaa (29 %) ei osannut sanoa ja 2 vastaajaa (29 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen.

Vastaajista 21 % (36 vastaajaa) on työskennellyt varhaiskasvatuksessa 1–5 vuotta. Heistä 19 (53 %) ei tuntenut huoltokiusaamisen käsitettä, 9 vastaajaa (25 %) tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja sen merkityksen, 6 vastaajaa (17 %) tunsi käsitteen muttei ollut varma sen merkityksestä ja 2 vastaajaa (5 %) ei sano. Vieraannuttamisen käsite ja sen merkitys oli tuttu 23 vastaajalle (64 %), käsite ei ollut tuttu 9 vastaajalle (25 %), 2 vastaajaa (5 %) tunsi käsitteen muttei ollut varma sen merkityksestä ja 2 vastaajaa (5 %) ei osannut sanoa. Vieraannuttamista työssään oli havainnut 4 vastaajaa (11 %), 5 vastaajaa (14 %) oli ehkä havainnut sitä työssään ja 27 vastaajaa (75 %) ei ollut havainnut työssään vieraannuttamista. Varhaiskasvatuksessa 1–5 vuotta työskennelleistä vastaajista 19 (53 %) kokee tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen, 12 vastaajaa (33 %) ei osannut sanoa ja 5 vastaajaa (14 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen. Vastaajista 27 (75 %) kokee tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan, 3 vastaajaa (8 %) ei osannut sanoa ja 6 vastaajaa (17 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen.

Vastaajista 21 % (37 vastaajaa) on työskennellyt varhaiskasvatuksessa 5–10 vuotta. Huoltokiusaamisen käsite ei ollut tuttu 21 vastaajalle (57 %), 9 vastaajaa (24 %) tunsi käsitteen ja sen merkityksen, 6 vastaajalle (16 %) käsite oli tuttu mutta he eivät olleet varmoja sen merkityksestä ja 1 vastaaja (3 %) ei osannut sanoa. Vieraannuttamisen käsite ja sen merkitys oli tuttu 24 vastaajalle (65 %), 3 vastaajaa (8 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä ja 10 vastaajalle (27 %) vieraannuttaminen ei ollut tuttu käsite. Vastaajista 20 (54 %) ei ole havainnut työssään vieraannuttamista, 10 vastaajaa (27

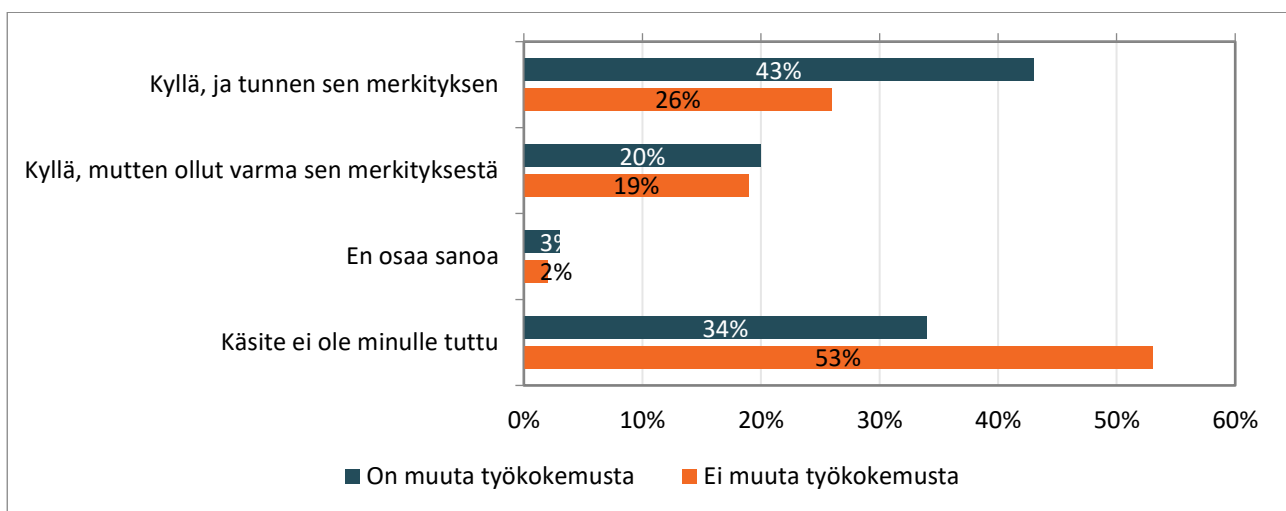
%) oli havainnut sitä työssään ja 7 vastaajaa (19 %) oli ehkä havainnut sitä työssään. Vastaajista 23 (62 %) kokee tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen, 11 vastaajaa (30 %) ei osannut sanoa ja 3 vastaajaa (8 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen. Koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan kokee tarvitsevansa 31 vastaajaa (84 %), 4 vastaajaa (11 %) ei osannut sanoa ja 2 vastaajaa (5 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen.

Vastaajista 18 % (31 vastaajaa) on työskennellyt varhaiskasvatuksessa 10–15 vuotta. Huoltokiusaamisen käsitteen ja merkityksen tunsi 15 vastaajaa (48 %), 11 vastaajaa (36 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 5 vastaajalle (16 %) käsite ei ollut tuttu. Vieraannuttamisen käsitteen ja merkityksen tunsi 20 vastaajaa (64 %), 7 vastaajaa (23 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 3 vastaajaa (10 %) ei tuntenut käsitettä ja 1 vastaaja (3 %) ei sano. Vastaajista 12 (39 %) oli havainnut työssään vieraannuttamista, 8 vastaajaa (26 %) oli ehkä havainnut sitä työssään ja 11 vastaajaa (35 %) ei ole havainnut sitä työssään. Vastaajista 15 (48 %) tarvitsee lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen, 8 vastaajaa (26 %) ei sano ja 8 vastaajaa (26 %) ei tarvitse lisää koulutusta siihen. Vastaajista 25 (80 %) tarvitsee lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan, 3 vastaajaa (10 %) ei sano ja 3 vastaajaa (10 %) ei tarvitse lisää koulutusta siihen.

Yli 15 vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleitä oli vastaajista 36 % (62 vastaajaa). Heistä 22 (35 %) tunsi käsitteen huoltokiusaaminen ja sen merkityksen, 9 vastaajaa (15 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 1 vastaaja (2 %) ei sano ja 30 vastaajaa (48 %) ei tuntenut käsitettä. Vieraannuttamisen käsitteen ja merkityksen tunsi 42 vastaajaa (68 %), 8 vastaajaa (13 %) tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä ja 12 vastaajaa (19 %) ei tuntenut käsitettä. Vieraannuttamista työssään varhaiskasvatuksessa oli havainnut 30 vastaajaa (48 %), 10 vastaajaa (16 %) oli ehkä havainnut sitä työssään ja 22 vastaajaa (36 %) ei ollut havainnut sitä työssään. Lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen kokee tarvitsevansa 30 vastaajaa (48 %), 14 vastaajaa (23 %) ei osannut sanoa ja 18 vastaajaa (29 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen. Lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan kokee tarvitsevansa 43 vastaajaa (69 %), 10 vastaajaa (16 %) ei osannut sanoa ja 9 vastaajaa (15 %) ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta siihen.

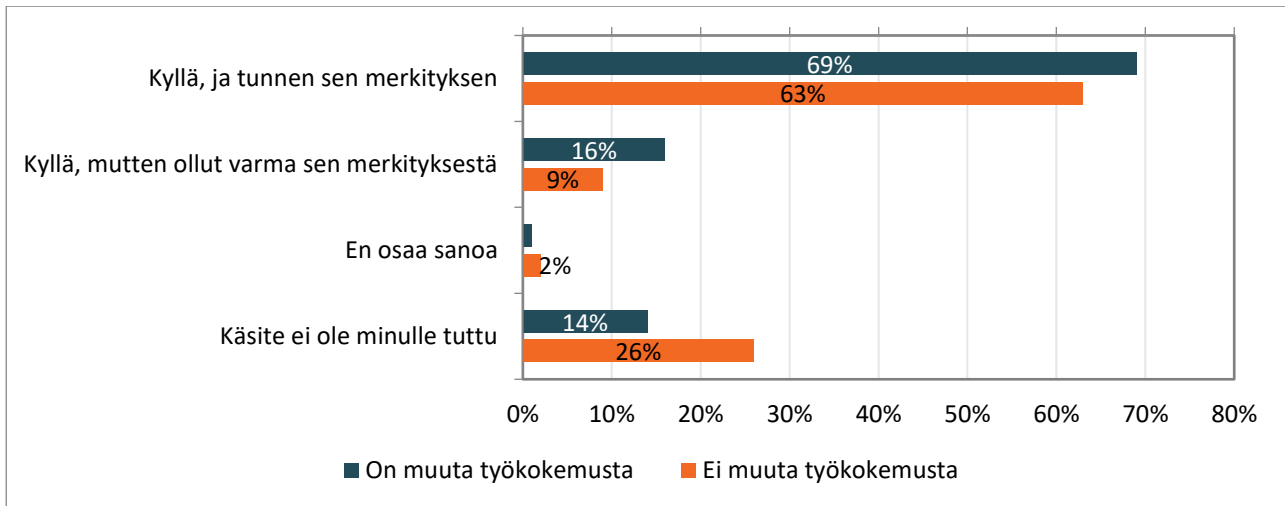
6.3 Muun työkokemuksen vaikutus

Kyselyyn vastasi yhteensä 173 varhaiskasvatuksen työntekijää, ja 74:llä heistä on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Vastaajista, joilla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 43 % tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja sen merkityksen, 20 % tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 3 % ei osannut sanoa ja 34 % ei tuntenut käsitettä. Vastaajista, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 26 % tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja sen merkityksen, 19 % tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 2 % ei osannut sanoa ja 53 % ei tuntenut käsitettä. (KUVIO 10.)

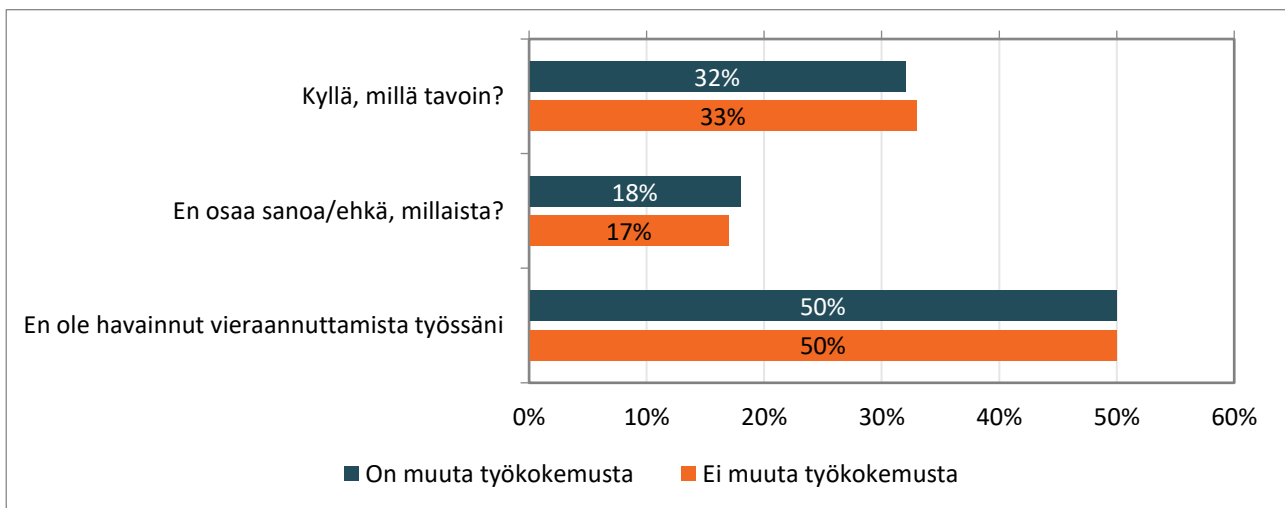
KUVIO 10. Huoltokiusaamisen käsite ja muu työkokemus

Vastaajista, joilla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 69 % tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja sen merkityksen, 16 % tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 1 % ei osannut sanoa ja 14 % ei tuntenut käsitettä. Vastaajista, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta 63 % tunsi huoltokiusaamisen käsitteen ja sen merkityksen, 9 % tunsi käsitteen, muttei ollut varma sen merkityksestä, 2 % ei osannut sanoa ja 26 % ei tuntenut käsitettä. (KUVIO 11.)

KUVIO 11. Vieraannuttamisen käsite ja muu työkokemus

Vastaajista, joilla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, vieraannuttamista työssään oli havainnut 32 %, 18 % oli ehkä havainnut vieraannuttamista työssään ja 50 % ei ollut havainnut vieraannuttamista työssään varhaiskasvatuksessa. Vastaajista, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 33 % oli havainnut vieraannuttamista työssään, 17 % oli ehkä havainnut vieraannuttamista työssään ja 50 % ei ollut havainnut vieraannuttamista työssään varhaiskasvatuksessa. (KUVIO 12.)

KUVIO 12. Vieraannuttamishavainnot ja muu työkokemus

Vastaajista, joilla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 50 % kokee tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen, 30 % ei osannut sanoa ja 20 % ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta tunnistamiseen. Vastaajista, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 54 % kokee tarvitsevansa lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen, 26 % ei osannut sanoa ja 20 % ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta tunnistamiseen.

Vastaajista, joilla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 78 % kokee tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan, 11 % ei osannut sanoa ja 11 % ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen. Vastaajista, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, 72 % kokee tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan, 14 % ei osannut sanoa ja 14 % ei koe tarvitsevansa lisää koulutusta toimimiseen.

6.4 Vastaajat, joille käsitteet eivät olleet tuttuja

Kyselyyn vastasi 35 varhaiskasvatuksen työntekijää, joille kumpikaan käsitteistä ei ollut tuttuja entuudestaan. Heistä 29 %:lla on muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta ja 71 %:lla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Heistä 11 % oli havainnut työssään vieraannuttamista, 17 % oli ehkä havainnut työssään vieraannuttamista ja 72 % ei ollut havainnut työssään vieraannuttamista.

6.5 Kuinka käsitteet olivat tulleet tutuksi vastaajille

Vastaajilta kysyttiin, millä tavoin käsitteet vieraannuttaminen ja/tai huoltokiusaaminen olivat tulleet heille tutuksi. Vastausvaihtoehtoja oli useita ja vastaajat pystyivät valitsemaan kaikki sopivat vaihtoehdot (KUVIO 6). Vastaajista 46 kertoi käsitteen tulleen tutuksi koulutuksessa, ja heistä 46 % oli koulutukseltaan sosionomeja, 35 % lähihoitajia, 13 % lastenohjaajia, 11 % opiskelijoita, 4 % varhaiskasvatuksen opettajia (kasvatustieteen kandidaatteja), 4 % varhaiskasvatuksen opettajia (kasvatustieteen maistereita), 4 % sosionomeja (ylempi ammattikorkeakoulututkinto) ja 4 % perhepäivähoitajia. Vastaajalla voi olla valittuna useampi tutkinto listauksesta, mikä vääristää prosenttilukuja.

Vastaajista 71 kertoi käsitteiden vieraannuttaminen ja/tai huoltokiusaaminen tulleen tutuksi työkokemuksen myötä. Heistä 51 %:lla oli muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta ja 49 %:lla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Työkokemuksen myötä käsitteisiin tutustuneista vastaajista 44 % oli työskennellyt varhaiskasvatuksessa yli 15 vuotta, 24 % 10–15 vuotta, 15 % 5–10 vuotta, 14 % 1–5 vuotta ja 3 % alle vuoden.

6.6 Henkilöstön havainnot

Lisätekstikenttään 70 vastaajaa kertoi, millä tavoin he ovat havainneet vieraannuttamista työssään. Henkilökunta oli havainnut joissain vanhempien erotilanteissa vieraannuttamiskeinoina mustamaalaimista, informaatiokulun hankaloittamista, tapaamisten estämistä, kommunikoimattomuutta, toisen vanhemman vähättelyä ja mitätöintiä sekä toisen vanhemman asioiden utelua. Useissa vastauksissa kerrottiin toisen vanhemman haukkuneen toista vanhempaa ja joskus myös toisen vanhemman uutta kumppania sekä lapsen kuullen että päiväkodin henkilökunnalle. Joissain tapauksissa vanhemmat olivat myös kieltäytyneet osallistumasta päiväkodin keskusteluihin, mikäli toinen vanhempi on paikalla, tai sopivat ajat kysymättä toiselta vanhemmalta, haluaako hän osallistua keskusteluun. Jotkut vanhemmat ovat myös yrittäneet kieltää lapsen ja tämän tietojen luovuttamista toiselle vanhemmalle perusteettomasti. Alla on muutamia lainauksia saaduista vastauksista.

Toisen vanhemman jättäminen ulkopuolelle lapseen liittyvissä asioissa. Tiedonkulun estäminen. Kielletään henkilökuntaa antamasta tietoja/luovuttamasta lasta toiselle vanhemmalle perusteettomasti. (Vastaaja 33.)

Sen on huomannut siitä, miten toinen vanhempi kohtaamistilanteissa puhuu toisesta vanhemmasta lapsen kuullen mitätöimään syyllistävään, mustamaalaamaan tapaan. Vaikka asia ei ole ollut, niin kuin toinen vanhempi sen esittää. Sanallista mitätöintiä ja syyllistämistä lapsen kuullen. (Vastaaja 47.)

Toisen vanhemman kieltäminen, mustamaalaaminen, arvostelu, tapaamisten ja tiedonkulun estäminen. (Vastaaja 41.)

Esim. toinen huoltajista ei saanut omalla lapsiviikolla edes tietoa, että missä lapsi on tällä hetkellä (päiväkodissa/toisessa kodissa/muulla). (Vastaaja 63.)

Erotilanteessa toinen huoltaja yritti estää toista huoltajaa tapaamasta lapsia. Lopulta sosiaalihuollosta jyrähdettiin ja lapset tapaavat myös toista vanhempaa. (Vastaaja 69.)

6.7 Vaikutukset lapseen

Lisäkysymykseen huoltokiusaamisen ja/tai vieraannuttamisen vaikutuksista lapseen vastasi 55 vastaajaa. Vastauksissa kerrottiin lapsen muuttuneesta käytöksestä, joka oli näkynyt varhaiskasvatuksen työntekijöille. Lapsella oli tilanteen myötä ollut henkistä oireilua, joka oli näkynyt mm. jännityksenä, ikävöintinä, hämmennyksenä, levottomuutena, vetäytymisenä, uhmakkuutena ja jopa aggressiivisyytenä. Useissa vastauksissa henkilöstö oli havainnut lapsen olleen itkuisempi, ahdistunut, surullinen ja apea. Lapselle oli ollut vaikeaa puhua toisesta vanhemmasta ja se oli aiheuttanut epävarmuutta. Vastajat olivat myös havainneet lapsen puheen olleen aikuisen sanoittamaa, ja jotkut lapset olivat kertoneet kuulemiaan ikäviä asioita toisesta vanhemmastaan. Alla on suoria lainauksia saaduista vastauksista.

Lapsen oli vaikea puhua vanhemmista, kun ei tiennyt mitä ja miten uskaltaa puhua. (Vastaja 15.)

Suhde vanhempiin kärsi pahoin, ja lapsi oli kuin hukassa. Ei oikein pystynyt luottamaan keneenkään ja kärsi turvattomuuden tunteesta, mikä heijastui hänen käyttäytymiseen, tunne- ja vuorovaikutustilanteisiin toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Vastaja 17.)

Lapset olivat vakavia, ilottomia ja omaehtoisia. Lapset eivät näyttäneet tunteitaan tai kiintymystään esim. hoitajiin/opettajiin. (Vastaja 16.)

Epävarmuutena, suruna, kiukkuna, toisen huoltajan sanojen käyttönä lapsen kertoessaan toisesta huoltajasta. (Vastaja 39.)

Lapsi ei tiedä onko toinen vanhempi esim. tulossa hakemaan häntä, osallistumassa juhliin. Lapsi välttelee vanhemmasta puhumista, huomaa että hänelle tulee epävarma ja neuvoton olo kun aiheesta puhutaan. (Vastaja 42.)

Lapsi on hämmentynyt. Alussa lapsi puolustaa toista vanhempaa, mutta kauan jatku-neena hiljenee. (Vastaja 54.)

Lapsi koki sen vaikeana ja ahdistavana. Nuorempana ei osannut tietenkään ymmärtää miksi näin tapahtuu. Lapsi koitti sopeutua tilanteeseen, vaikka koki vaikeaksi asiat. Myöhemmin tuli tunneperäisiä häiriöitä joita kantaa vieläkin elämässään. Nuorena ajautui väärään seuraan ja teki paljon ei toivottuja asioita. (Vastaja 55.)

Tällaisissa tilanteissa lapsen asioiden hoitaminen yhteistyössä vanhempien kanssa on vaikeampaa, ja usein lapsen tuen järjestäminen tms. avun saanti viivästyy. (Vastaja 59.)

7 TULOSTEN ANALYYSI JA YHTEENVETO

En tehnyt laajempaa vertailua eri työskentelynimikkeiden vastauksille, sillä merkittävä osa vastaajista toimi varhaiskasvatuksen opettajana tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajana, eikä vertailu olisi ollut niin luotettava pienempien vastaajaryhmien osalta vähäisten vastaajamäärien vuoksi. Vertailemalla varhaiskasvatuksen opettajien ja lastenhoitajien vastauksia ei niissä ollut havaittavissa merkittäviä eroja käsitteiden tuntemisen, vieraannuttamishavainnointien eikä koulutuksen tarpeen osalta.

Vastaajien koulutustaso ei vaikuttanut merkittävästi huoltokiusaamisen käsitteen ja merkityksen tuntemiseen. Käsite oli tutuin vastaajaryhmälle, jotka olivat opiskelijoita kyselyyn vastatessaan. Se olisi voinut selittyä esimerkiksi vastaajien sen hetkisen koulutuksen sisällöllä, mutta tarkasteltaessa kuinka käsitteet olivat tulleet tutuiksi vain 36 % opiskelijoista kertoi käsitteiden tulleen tutuiksi koulutuksessa. Vieraannuttamisen käsite ja merkitys oli tutuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille vastaajille, eikä muiden koulutustasovertailun vastaajaryhmien välillä ollut juurikaan eroa. Sosionomitutkinnon suorittaneista vastaajista 46 % kertoi käsitteiden tulleen tutuksi koulutuksessa. Muilla koulutustasoilla koulutuksen osuus oli pienempi siinä, miten käsitteet ovat tulleet tutuksi, joka voi kertoa, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet vastaajat, etenkin sosionomit, ovat tutustuneet käsitteeseen opinnoissaan. Vastauksissa ei käynyt ilmi, missä koulutuksessa käsitteet ovat tulleet tutuksi, joten asiasta ei voi vetää varmoja johtopäätöksiä.

Vieraannuttamista työssään oli eniten havainnut yliopistokoulutetut vastaajat. Yliopistokoulutetut vastaajat työskentelivät päiväkodin johtajina, varhaiskasvatuksen opettajina ja varhaiskasvatuksen erityisopettajina. Heidän työhönsä kuuluvat säännölliset ja suunnitellut keskustelut vanhempien kanssa, mikä voi edesauttaa vieraannuttamisen havaitsemista ja selittää korkeamman havaintomäärän muihin koulutustasoihin verrattuna.

Yli 15 vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleet olivat havainneet työssään eniten vieraannuttamista, mikä on aivan luonnollista, sillä heidän työkokemuksensa alalla on pisin. Mitä pidempi työkokemus varhaiskasvatuksesta työntekijöillä oli, sitä suurempi osuus vastaajista oli havainnut vieraannuttamista työssään. Poikkeuksena olivat alle vuoden varhaiskasvatuksessa työskennelleet ja 1–5 vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleet, joista alle vuoden varhaiskasvatuksessa työskennelleet olivat havainneet vieraannuttamista työssään enemmän kuin 1–5 vuotta työskennelleet. Alle vuoden varhaiskasvatuksessa työskennelleitä vastaajia oli vain 7, kun taas 1–5 vuotta työskennelleitä vastaajia oli 36. Työkokemuksen pituuden vaikutuksen vertailussa vastaajaryhmien vastaajamäärissä oli suuri ero, mikä vaikuttaa tulosten vertailukelpoisuuteen.

Vastaajat, joilla oli muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, tunsivat käsitteet paremmin kuin vastaajat, joilla ei ollut muuta työkokemusta. Erityisesti huoltokiusaamisen käsite oli tutumpi vastaajille, joilla oli muuta työkokemusta. He eivät kuitenkaan olleet havainneet vieraannuttamista työssään sen enempää kuin vastaajat, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Koulutuksen tarpeeseen muu työkokemus ei myöskään vaikuttanut merkittävästi. Koulutuksen tarve vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen on hieman suurempi niillä vastaajilla, joilla ei ollut muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta. Koulutuksen tarve toimimiseen vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessa on hieman suurempi vastaajilla, joilla oli muuta työkokemusta.

Vastaajista, joille käsitteet olivat tulleet työkokemuksen kautta tutuksi, lähes puolet olivat työskennelleet varhaiskasvatuksessa yli 15 vuotta. Puolella vastaajista, jotka kertoivat käsitteiden tulleen tutuksi työkokemuksen myötä, oli muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, mutta vastauksista ei voi päätellä, olivatko käsitteet tulleet näille vastaajille tutuksi muun työkokemuksen parissa vai heidän työkokemuksessaan varhaiskasvatuksessa. Käsitteet ovat siis voineet tulla työntekijöille tutuksi yhtä lailla niin heidän työssään varhaiskasvatuksessa kuin muun työkokemuksen parissa.

Media oli suuressa roolissa siinä, miten käsitteet olivat tulleet vastaajille tutuksi. Media nousi vastauksissa hieman enemmän esille kuin koulutus mutta vähemmän kuin työkokemus. Lähes joka kolmannelle vastaajalle media oli ainakin osatekijä käsitteen tuntemiseen ja kyselyyn vastanneista 19:lle käsitteet olivat tuttuja vain median kautta. Usealle vastaajista käsitteet olivat tulleet tutuksi myös muun oman kokemuksen esim. oman perhetilanteen tai lähipiirin vieraannuttamistapauksen kautta.

Pidin mielenkiintoisena vastauksia, joissa vastaajat eivät tunteneet käsitteitä entuudestaan, mutta olivat kuitenkin työssään havainneet vieraannuttamista. Vastaajista 4 oli havainnut vieraannuttamista työssään ja 6 vastaajaa oli ehkä havainnut sitä. He olivat työssään havainneet tällaista toimintaa ja sen vaikutuksia lapseen tuntematta ilmiötä ja käsitteitä.

Käsitteet olivat osalle vastaajista tuttuja. Tutkimuksessa kävi selkeästi esille, että vieraannuttamisen käsite ja merkitys oli vastaajille huomattavasti tutumpi kuin huoltokiusaamisen käsite ja merkitys. Käsitteet olivat tulleet vastaajille tutuksi eniten työkokemuksen kautta. Huoltokiusaamisen käsite oli selkeästi tutuin 10–15 vuotta varhaiskasvatuksessa työskennelleille. Vieraannuttamisen käsitteen tuntemiseen ei työkokemuksen pituudella ollut mainittavaa vaikutusta. Käsitteet olivat tulleet vastaajille tutuksi paljon myös median, koulutuksen ja vastaajien omien kokemusten myötä.

Vieraannuttamista työssään oli havainnut kolmasosa vastaajista, ja sitä oli ehkä havainnut noin kuudesosa vastaajista. Vastaajat kertoivat kattavasti kokemuksiaan ja havaintojaan, joissa nousi selkeästi esille vieraannuttamisen ja/tai huoltokiusaamisen merkkejä. He olivat tehneet myös kattavia havaintoja siitä, miten tilanne vaikutti lapsen käytökseen varhaiskasvatuksessa. Hieman yli puolet vastaajista tarvitsevat mielestään lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen ja 74 % vastaajista tarvitsevat mielestään lisää koulutusta siihen, miten toimia vieraannuttamista tai huoltokiusaamista havaitessaan.

Varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat vieraannuttamiskäsitteen ja sen merkityksen melko hyvin. Huoltokiusaaminen on käsitteenä ja merkitykseltään vähemmän tunnettu heille. Heistä monet olivat työssään tunnistaneet vieraannuttamista ja sen vaikutuksia lapseen. Alle kolmasosa kertoi käsitteen tulleen tutuksi koulutuksessa. Tämän kyselytutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksen työntekijöillä on vaihtelevat valmiudet tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Tuloksista käy kuitenkin selkeästi ilmi, että varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tarve saada lisää koulutusta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamiseen, sekä erityisesti toimimiseen niitä havaitessaan. Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat työssään havainneet vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista erityisesti vanhempien erotilanteissa. Vieraannuttaminen ja/tai huoltokiusaaminen oli näkynyt heille mm. mustamaalaamisena, toisen vanhemman vähättelynä ja mitätöintinä, informaatiokulun hankaloittamisena, tapaamisten estämisenä ja toisen vanhemman asioiden uteluna.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni on ensikosketus varhaiskasvatuksen ammattilaisten mahdollisuuksiin vieraannuttamisen tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Työni tavoitteena oli selvittää, millaiset valmiudet varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Tavoitteena oli myös selvittää, millä tavoin varhaiskasvatuksen työntekijät ovat vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista havainneet, mikäli he ovat sitä työssään havainneet.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Tutkimus toteutettiin Webropol-kyselyllä, jota jaettiin useisiin varhaiskasvatuspalveluita tuottaviin organisaatioihin, mutta vastauksien jäätyä vähäiseksi kysely jaettiin myös varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnattuun suljettuun Facebook-ryhmään. Kyselyä levitettiin useille organisaatioille, joten vastausprosenttia ei voinut laskea. Se olisi joka tapauksessa jäänyt pieneksi ja vastauksien vähäinen määrä alkuperäisellä levitystavalla oli yllättävä organisaatioiden kokoon nähden. Olisi ollut kannattavaa luoda erillinen linkki jaettavaksi Facebook-ryhmään, jotta olisi selvinnyt, kuinka paljon vastauksia saatiin sitä kautta. Sosiaalisen median käyttäminen kyselyn levittämiseen mahdollisti myös sen, että kyselyyn on voinut vastata joku muukin kuin varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilö. Kysely oli avoinna 2.-30.9.2024 ja siihen vastasi 173 varhaiskasvatuksen työntekijää. Olen tyytyväinen vastaajamäärään ja se antaa käsitystä varhaiskasvatuksen työntekijöiden valmiuksiin tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. Erityisen tyytyväinen olen kyselystä saatuihin vastaajien kertomiin havaintoihin, joita he ovat työssään tehneet. Niistä voidaan päätellä, että vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen näkyvät monilla tavoin varhaiskasvatuksen työntekijöille.

Kyselyä laatiessa pohdittiin millaisia näkökulmia tuloksissa olisi hyvä tarkastella, näitä olivat tehtävänimikkeen, koulutuksen, työkokemuksen pituuden ja muualta saadun työkokemuksen vaikutukset. Koettiin tärkeäksi myös selvittää, mitä kautta käsitteet ovat tulleet vastaajille tutuiksi ja millä tavoin vastaajat ovat havainneet vieraannuttamisen vaikuttavan lapseen, jos he ovat havainneet työssään vieraannuttamista. Osa kysymyksistä olisi voitu määritellä tarkemmin, jotta tulosten analysointi ja raportointi olisi ollut helpompaa. Esimerkiksi kysymyksessä 2 (LIITE 1) olisi voitu kysyä vastaajan korkeinta koulutusta. Vastaajilta, joilla oli muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta, olisi voitu kysyä onko käsitteet tulleet sitä kautta tutuksi ja kokevatko he aiemmasta työkokemuksesta olevan hyötyä vieraannuttamisen ja/tai huoltokiusaamisen havaitsemiseen varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on vaihtelevat valmiudet tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista. He ovat työssään havainneet vieraannuttamista ja/tai huoltokiusaamista erityisesti vanhempien erotilanteissa. Vieraannuttaminen ja/tai huoltokiusaaminen oli näkynyt heille monin tavoin esim. mustamaalaamisena, toisen vanhemman vähättelynä ja mitätöintinä, informaatiokulun hankaloittamisena, tapaamisten estämisenä ja toisen vanhemman asioiden uteluna. Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat havainneet vieraannuttamisen aiheuttavan lapselle monenlaista henkistä oireilua esim. ahdistusta, jännitystä, ikävöintiä, levottomuutta, uhmakkuutta, surullisuutta ja jopa aggressiivisuutta.

Tutkimuksen perusteella varhaiskasvatuksen työntekijät voivat mielestäni toimia tärkeässä roolissa vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen varhaisessa puuttumisessa esim. ohjaamalla perheitä eteenpäin. Monelle perheelle varhaiskasvatus on ainoa palvelu, jossa he kohtaavat sosiaali- ja kasvatustalon ammattilaisia, ja on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa työskentelevä moniammatillinen tiimi ohjaa perheitä muihin palveluihin tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on työssään myös velvollisuus tehdä niin. He kuitenkin tarvitsevat vielä lisää tietoa ja koulutusta aiheesta, sekä keinoja puuttua siihen. Aihe on ajankohtainen ja sitä tutkitaan yhä enemmän ja aihe tulisi huomioida paremmin myös alojen koulutuksessa. Voisiko esimerkiksi varhaiskasvatuksen työntekijöille suunnattu informaatioesite vieraannuttamisesta ja huoltokiusaamisesta sekä niiden vaikutuksista sekä yhdessä sovittu selkeä toimintatapa niitä havaittaessa voisi lisätä tietoisuutta ja madaltaa kynnystä puuttua?

Viimeisessä kysymyksessä sain palautetta opinnäytetyöni aiheeseen, ja mielestäni ne kertovat työni tärkeydestä, merkityksestä ja ajankohtaisuudesta. Alla on muutamia suoria lainauksia saaduista vastauksista.

Tärkeä aihe! En edes tiennyt että tällaselle on termi. Tällaiseen pahimpaan onkin hyvä varautua ja tärkeää saada välineitä ennaltaehkäisyyn ja ilmiön tunnistamiseen.

Aiheesta ei ole aiemmin koulun/ varhaiskasvatuksen kentällä puhuttu. Lisäksi koen, että termit ovat vieraita ja ilmiötä ei tunnisteta. Koen tärkeäksi myös tämän aiheen puheeksioton sekä kasvatustalon ammattilaisten riittävän tiedottamisen sekä kouluttamisen.

Tämä on tärkeä aihe. Erilaiset perhetilanteet lisääntyvät koko ajan. Varhaiskasvatuksessa ollaan perheiden kanssa paljon tekemisissä ja me emme voi ummistaa silmiämme ajatellen, että hoidamme lasta päivällä ja se siitä. Lapsi on kokonaisuus, joka rakentuu perheiden elämäntilanteiden myötä. Siksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa on turvalliset aikuiset, jotka ymmärtävät tilanteen ja ovat lapsen tukena sekä puolella. Tarvittaessa myös palveluohjaa eteenpäin perhettä.

LÄHTEET

Hallikainen, J. & Zimmer, S. 2018. *Vanhemmasta vieraannuttaminen – lapsen oikeus molempiin vanhempiin*. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018052710467>. Viitattu 11.10.2024.

Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. *Duodecim*, 126(5), 499–505. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo98659>. Viitattu 12.11.2024.

Lainio, J. 2017. *Vieraannuttaminen – sosiaalityöntekijöiden näkemys vieraannuttamisen ehkäisemisestä*. Pori: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201801041014>. Viitattu 11.10.2024.

Luoma, I. & Laajasalo, T. 2024. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta ja vieraannuttamisen psykososiaaliset hoitomuodot. *Duodecim*, 140(5), 389–395. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2024/5/duo18134>. Viitattu 11.10.2024.

Mitä on ja miten tunnistaa vieraannuttaminen. 2020. Isät lasten asialla ry. Saatavissa: http://www.isatlastenasialla.fi/wp-content/uploads/2020/10/Mit%C3%A4-on-ja-miten-tunnistaa-vieraannuttaminen_Opas_ILA-1.10.2020.pdf. Viitattu 24.9.2024.

Sinkkonen, J. 2018. Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. *Duodecim*, 134(5), 465–470. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo14203>. Viitattu 11.10.2024.

Sosiaalialan AMK-verkosto. 2023. *Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetenssit*. Saatavissa: <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/12/Varhaiskasvatuksen-sosionomikompetenssit-2023.pdf>. Viitattu 9.10.2024.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 7.10.2024.

Vaitomaa, J. 2023. Vieraannuttaminen – käsitteen määrittely. Teoksessa J. Vaitomaa, S. Rautio & P. Hietanen (toim.) *Tunnista, puutu ja auta – opas vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen*. Ensi- ja turvakotien liitto, 12–17. Saatavissa: <https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/tunnistapuutuauta>. Viitattu 24.9.2024.

Vanhakartano, U. 2021. *”Sivulliset uhrit” Ammattilaisten näkemyksiä lasten osallisuudesta vaativissa erotilanteissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021061637885>. Viitattu 11.10.2024.

Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>. Viitattu 7.10.2024.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2022:2a, 3. muutettu painos. Turenki: Opetushallitus. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf. Viitattu 24.9.2024.

Warshak, R. A. 2012. *Eromyrkky*. Juva: Gummerus.

Vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

☐ Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Hei! Olen Mira Pistemaa, sosionomiopiskelija Centria Ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötäni yhteistyössä Isät lasten asialla ry:n kanssa. Opinnäytetyöni aiheena on "Vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa", toteutan sen kvantitatiivisena, eli määrällisenä tutkimuksena. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaiset valmiudet varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tunnistaa vieraannuttamista ja huoltokiusaamista, sekä millä tavoin te olette työssänne havainneet vieraannuttamista ja huoltokiusaamista, mikäli olette niitä havainneet. Asiaa ei ole aiemmin ainakaan Suomessa tutkittu, ja tuloksia voidaan hyödyntää esim. suunniteltaessa koulutusta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistamiseksi, vieraannuttamisen aiheuttamien haittojen torjumisessa, sekä huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen ehkäisemisessä. Tutkimuksen tuloksista voi hyötyä myös useat viranomaistahot.

Kyselyyn vastaaminen kestää n. 10-20 minuuttia. Vastaaminen on sinulle täysin vapaaehtoista, ja voit keskeyttää kyselyn milloin vain halutessasi. Kyselyn vastaajat säilyvät tunnistamattomina, sillä kyselyä on levitetty useille paikkakunnille sekä useisiin organisaatioihin. Vastaajan työnantaja tai työskentelypaikkakunta eivät käy ilmi vastauksista. Lupaen säilyttää ja käsitellä antamianne vastauksia huolellisesti ja luottamuksellisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Vastausaineiston omistusoikeudet siirtyvät tutkimuksen loputtua toimeksiantajalleni Isät lasten asialla ry:lle.

Tutkimus valmistuu viimeistään joulukuussa 2024, jonka jälkeen opinnäytetyö on luettavissa Theseus-julkaisuarkistosta. Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiin: mira.pistemaa@centria.fi

Kiitos vastauksistasi, sekä avustasi vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen ehkäisemisessä!

1. Mikä on tehtävänimikkeesi varhaiskasvatuksessa? *

- ☐ Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- ☐ Varhaiskasvatuksen opettaja
- ☐ Varhaiskasvatuksen sosionomi
- ☐ Avustaja (henkilökohtainen avustaja, ryhmäavustaja, päiväkotiaavustaja, tms.)
- ☐ Päiväkodin johtaja
- ☐ Perhepäivähoitaja
- ☐ Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- ☐ Muu, mikä?

2. Mikä on koulutuksesi? Voit valita useamman vaihtoehdon mikäli sinulla on useampi tutkinto. *

- ☐ Lähihoitaja
- ☐ Lastenohjaaja
- ☐ Perhepäivähoitaja
- ☐ Sosionomi AMK
- ☐ Sosionomi YAMK
- ☐ Varhaiskasvatuksen opettaja (kasvatustieteen kandidaatti)
- ☐ Varhaiskasvatuksen opettaja (kasvatustieteen maisteri)
- ☐ Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (kasvatustieteen maisteri)
- ☐ Muu toisen asteen tutkinto, mikä?

- ☐ Muu korkeakoulututkinto, mikä?

- ☐ Muu yliopistotutkinto, mikä?

- ☐ Opiskelija, mitä opiskelet?

3. Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa? *

- ☐ Alle vuoden
- ☐ 1-5 vuotta
- ☐ 5-10 vuotta
- ☐ 10-15 vuotta
- ☐ Yli 15 vuotta

4. Onko sinulla muuta työkokemusta sosiaali- tai kasvatusalalta? *

- ☐ Kyllä, millaista?

- ☐ Ei

Huoltokiusaaminen on toisen vanhemmuuden mitätöintiä, hänen alistamistaan sekä lapsen ja toisen vanhemman suhteen hankaloittamista. Huoltokiusaaminen voi esiintyä esimerkiksi sopimuksista kieltäytymisellä tai niiden omavaltaisella tulkinnalla, informaation rajoittamisena, kommunikoinnottomuutena, vanhemmuuden arvosteluna, mustamaalaamisena viranomaisille/lähipiirille ja perättöminä lastensuojelu-/rikosilmoituksina.

Lähteet:

Mitä on ja miten tunnistaa vieraannuttaminen. 2020. Isät lasten asialla ry.

5. Onko käsite huoltokiusaaminen sinulle entuudestaan tuttu? *

- ☐ Kyllä, ja tunnen sen merkityksen
- ☐ Kyllä, mutten ollut varma sen merkityksestä
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Ei

Vieraannuttamisella pyritään vaikeuttamaan tai jopa katkaisemaan lapsen ja toisen vanhemman välinen suhde. Se on henkistä väkivaltaa ja vallankäyttöä, jonka äärimmäisenä tavoitteena on saada lapsi itse hylkäämään kohdevanhempi. Vieraannuttamiseen on monia keinoja, esim. mustamaalaaminen, yhteydenpidon ja tapaamisten häiritseminen ja rajoittaminen, tunnepohjainen manipulointi ja informaationkulun rajoittaminen. Vieraannuttaja pyrkii usein myös manipuloimaan ympäristöään, jottei vieraannuttamiseen puututa.

Lähteet:

Mitä on ja miten tunnistaa vieraannuttaminen. 2020. Isät lasten asialla ry.

Vaitomaa, J. 2023. Tunnista, puutu ja auta – opas vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen.

Ensi- ja turvakotien liitto.

6. Onko käsite vieraannuttaminen sinulle entuudestaan tuttu? *

- ☐ Kyllä, ja tunnen sen merkityksen
- ☐ Kyllä, mutta olen varma sen merkityksestä
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Ei

7. Jos käsitteet ovat sinulle tuttuja entuudestaan, miten ne ovat tulleet sinulle tutuksi?

*

- ☐ Koulutuksessa
- ☐ Työkokemuksen myötä
- ☐ Oma kokemus vieraannuttamisesta vanhempana
- ☐ Oma kokemus vieraannuttamisesta lapsena
- ☐ Muu oma kokemus esim. oma perhetilanne tai lähipiirin vieraannuttamistapaus
- ☐ Median kautta
- ☐ Muu, mikä?

-
- ☐ Käsitteet eivät ole minulle entuudestaan tuttuja

8. Oletko havainnut työssäsi vieraannuttamista? *

☐ Kyllä, millä tavoin?

☐ En osaa sanoa/ehkä, millaista?

☐ En

9. Millä tavoin havaitsit vieraannuttamisen ja/tai huoltokiusaamisen vaikuttavan lapseen? *

10. Koetko tarvitsevasi lisää koulutusta vieraannuttamisen tai huoltokiusaamisen tunnistamiseen? *

☐ Kyllä

☐ En osaa sanoa

☐ En

11. Koetko tarvitsevasi lisää koulutusta siihen, miten toimia kun havaitset vieraannuttamista tai huoltokiusaamista? *

☐ Kyllä

☐ En osaa sanoa

☐ En

12. Haluatko kertoa vielä jotain aiheisiin liittyen? *